

Nedidelio miesto socialinės problemos

Anelė Vosyliūtė

Socialinių tyrimų institutas

Straipsnyje aptariami miesto, kaip socialinio ir kultūrinio reiškinių, nagrinėjimo ir aprašymo būdai, pabrėžiant kokybinio tyrimo privalumus. Autorė pateikia Kazlų Rūdės miesto kai kurių posocialistinės situacijos aspektų vertinimą. Remiamasi gyventojų (daugiausia jaunimo) apklausos, jų pasakojimų medžiaga*. Autorė analizuoja miesto gyventojų socialinės, kultūrinės situacijos, erdvinės struktūros pokyčius, pasitikėjimo aplinka laipsnį, įvairių miesto vietų reikšmingumą. Straipsnyje pagrindžiamas vietovės priklausymo miško subkultūrai faktas, atskleidžiama miesto bendruomenės diferenciacija, jautriai išgyvenamas tvyrančios bedarbystės reiškinys. Čia pateikiamos gyventojų siūlomos įvairios verslo plėtojimo kryptys, aptariama materialinės būklės ir vartojimo situacija, kultūriniai ir religiniai žmonių interesai. Straipsnyje atsispindi jaunimo planai, pasiryžimas kurti aukštesnio gyvenimo lygio visuomenę.

Raktažodžiai: „atskiro atvejo“ metodas, nedidelis miestas, posocialistinė visuomenė, tapatumas erdvei, vartojimo plėtra, jaunimo lūkesčiai.

Įvadas

Miesto, kaip socialinio ir kultūrinio reiškinių, nagrinėjimo ir aprašymo būdai yra nulemti sociologų priklausomybės vienai ar kitai mokslinei krypti, tradicijai ar mokyklai. Įvairiapusiškesnė miesto analizė, tiriamos problemos charakteristikos įmanomos suprasti konstruojant mitologinį ar mokslinį aprašymą, remiantis kokybiniais tyrimais. Lietuvos sociologų kiekybiniais metodais atlikti Šiaulių, Vilniaus, Marijampolės, Trakų ir kitų miestų socialinės raidos tyrimai (1) atskleidžia įvairių socialinių struktūrų ir sferų – darbo, kultūros, laisvalaikio, buities ir kitų – funkcionavimą. Tačiau tokio pobūdžio darbuose sunku apčiuopti miesto charakterį, subjektyvaus pasaulio prasmes, žmonių vertybes ir idealus. Žmogaus santykį su miesto erdve geriau suvokti padeda egzistencinės fenomenologijos požiūris, išryškinantis įvairių erdvės vietų kultūrinę ir socialinę svarbą, žmonių grupių tapatumą aplinkai. Miesto fenomeno supratimas – tai jo gyventojų suvokimų ir vaizdinių visuma, įvairių erdvės vietų pajautimo ir vertinimo, miesto realybės, kaip proceso, aprašymas; sociologo uždavinys – pateikti kuo išsamesnį, gyvybingesnį (o ne suschematintą) socialinio pasaulio vaizdą, atskleisti jo kultūrinės ir socialinės reikšmes. Straipsnyje remiamasi V. Dilthey požiūriu (2: 27) apie humanitarinių mokslų metodo (kuriam būdinga „nepertraukiama sąveika tarp išgyvenimo ir sąvokos“, kur „tiesioginis išijautimas dėl bendrų mąstymo formų pakyla iki mokslinio pažinimo“) įtaką socialinio pažinimo pobūdžiui.

Plintant postmodernistinės sociologijos požiūriui, vis didesnę reikšmę

Straipsnis „Vermės“ leidyklai įteiktas 2001 04 01, serijos „Lietuvos valsčiai“ Lietuvos lokaliųjų tyrimų mokslo darbų komisijos įvertintas 2005 08 24, pirmą kartą paskelbtas 2023 05 04 elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“, ISSN 2029–0799 visatekstėje svetainėje www.llt.lt. Straipsnio kodas elektroniniame serialiniame leidinyje yra LLT:2023-15/5-349/SL.

* Apklausą atlikti padėjo Savivaldybės darbuotoja Romualda Valentienė.

įgyjant subjekto kompetencija (jam suteikiamas teorinis statusas) pagrįstiems darbams, vis reikšmingesne šio mokslo medžiaga tampa gyvenimo istorijų metodas (3: 139). Pripažįstama, jog socialumas nėra homogeniškas; tai, anot M. Maffesoli (4), yra ir jutimų bei vaizdinių visuma.

Aktualūs yra miestų socialinių, ekonominių, kultūrinių pokyčių klausimai, tapatumo savo gyvenamajai erdvei laipsnio įvertinimai. Pasitenkinimas vietovės parametrais atspindi žmonių ir gyvenamosios vietos ryšį, pasiryžimą dalyvauti kuriant pilietinę visuomenę, gerinant savo ir bendruomenės narių gyvenimo sąlygas. Pasitikėjimo savo vietoje ir iš dalies gyvenimu lygmenį atspindi įvairių aplinkos savybių vertinimas, gyvybiškų įvairaus amžiaus gyventojų poreikių tenkinimas. Tyrime stengėmės išvelgti nedidelio Kazlų Rūdos miesto visuomenės svarbiausias socialinio gyvenimo reikšmes, bendruomenės identiškumo pokyčius. Medžiagos analizė yra grindžiama gyventojų nuomonių tyrimu, neformaliais pokalbiais, autorės pastebėjimais (1997 m. apklausta apie 120 žmonių, ypač jaunimo). Surinktų duomenų pagrindu buvo išskirtos dažniausiai pasikartojančios ir ypač akcentuotos socialinės ir kultūrinės reikšmės, patvirtintos ir stebėjimo būdu. Manome, kad tyrime atsispindi tipiškos Lietuvai nedidelių miestų problemos. Šis tyrimas konstruojamas pripažįstant, kad objektyvistinė tendencija moksle dabar nuolat varžosi su tiesa, gaunama atskirų atvejų metodu, kai analizė konstruojama lokaliniam kontekste, remiantis vietiniais interesais, nuspalvinant ją vietos ypatumų suvokimu.

Kaip pažymi R. Stones ir kiti, polinkį į postmodernistinę sociologiją būtent ir atspindi pirmenybės teikimas lokaliniam tyrimams, o ne didiesiems aprašymams ar universalioms teorijoms (5: 86). Čia pripažįstama subjekto kompetencija, suteikiant jam teorinį statusą, o jo gyvenimo patyrimas pasakojimų ir istorijų forma tampa reikšminga sociologijos mokslo medžiaga (3: 299–11). Tradicinį intelektualizmą čia išstumia vizualūs parametrai ir dėmesys erdvei, griežtas struktūras – netvarka, stambias teorijas – mažos individų istorijos, kognityvius elementus – emocijų protrūkių fiksacija.

Miesto erdvės vertinimai

Miesto erdvinės struktūros – pastatai, aikštės – dažnai yra konstantos, darančios įtaką ne vienai žmonių kartai, tad perduodančios tas pačias savo turinio ir formų reikšmes, taigi darančios poveikį tautos identitetui. Miesto erdvių funkcijų įvairovė sudaro prielaidas žmonių socialiniams ir kultūriniais santykiams, sujungia visuomenės narius į panašios elgsenos ir ketinimų erdvės atžvilgiu grupes, suskirsto juos pagal naudojamų erdvių ypatumus ir vertinimus. Erdvės objektą galima suprasti kaip atskirą vienetą estetinės vertės ar interpretacijos (su kokiomis mintimis, idealais, nuostatomis, įvaizdžiais, fantazijomis yra susijęs) požiūriais. Kuo teigiamiau yra vertinamas miestas, tuo stipresnį prieraišumo ir pasididžiavimo jausmą savo gyventojams jis sukelia. Tyrime siekiama suvokti gyventojų pasiryžimo dalyvauti miesto reikalų tvarkyme, o kartu ir savo perspektyvų numatymo, laipsnį.

Suaugusiųjų ir jaunų respondentų nuomonės apie Kazlų Rūdą yra gana prieštaringos, nevienaprasinės: jose apie miestą išsakoma ir šiltų jausmų, ir priekaištų. Kai kam nėra svarbiausia pabrėžti miesto trūkumus, nes laiko miestą reikšmingu



Bėgiai Kazlų Rūdos miestą jungia su pasauliu. 2006 m. M. Vosyliūtės nuotr.

vien todėl, kad jis yra gimtasis. „Čia gimusi, čia mano gimtinė“, „miestas reikšmingas, nes aš čia gimiau, augau“, „šiam mieste pragyvenau beveik visą gyvenimą, todėl niekur nenorėčiau išvažiuoti“. Su tėviškės vaizdais savo prisiminimuose žmogus dažniausiai būna susijęs visą gyvenimą, tai stiprina jo pasitikėjimą, ši vieta jam yra dvasinė atrama psichologinių krizių metu.

Erdvės susiskaidymas į savarankiškas, atskiras vietas, jų fragmentiškumas leidžia pastebėti tų vietų kultūrinius, funkcinio ir kitokio pobūdžio privalumus ir trūkumus. Nors vertinant miestą ypač pabrėžiama orientacija į gerovę, jaučiamas aukštesnio pragyvenimo lygio siekimas, tradicinis apibūdinimas miesto, kaip esančio tarp miškų, išlieka. (Tik senesnių gyventojų atmintyje miesto kraštovaizdis dar yra siejamas su dideliais smėlio plotais.) Miškas daugelio atsakiusiųjų sąmonėje yra jaučiamas kaip svarbus jų elgesį, jauseną ir patyrimą apibrėžiantis elementas. Tai atspindi žmonių galvosenoje glūdintį pirmą pradių ryšį su gamta, daugeliui kartų būdingą glaudų daugialypį santykį su mišku. Amžiais teikusių prieglobstį, maistą, kūrą, atgaivą miško įvaizdis, nors ir pakitus miško funkcijoms modernioje visuomenėje, išlieka stabilus čia gyvenančių žmonių kolektyvinės sąmonės archetipas. Jų gyvenimo būde galima išvelgti daug miško subkultūros (tai būdinga šiai teritorijai jau daugelį amžių) žmonių elgsenos bruožų. Ir kitų vietovių žmonių nuomone, šis miestas neginčijamai priskirtinas prie „esančio tarp miškų“. Toks stereotipinis galvojimas nebuvo pakitęs net sovietmečiu, kai miestas buvo tapęs nemažu medžio apdirbimo pramonės centru. Tai reiškia, kad daug ir ankstesnio gyvenimo formų buvo susiję su mišku. Literatūroje, istorijos ir etnografijos medžiagoje, visuomenės atmintyje atsispindi lauko ir miško gyventojų ūkinio ir kultūrinio gyvenimo modelių skirtumai. Miestelio gyventojai, išėiviai iš „laukų“ apylinkių, miškų apsuptyje esančių kaimų gyventojus dažnai vertina kaip prastesnės kultūros atstovus, šiek tiek paniekinamai vadina *sakuotnugariais*. Kaip pastebėjo filosofas A. Maceina savo darbe „Lietuvių individualybės bruožai“, trys sąlygos – klimatas, žemė ir kraštovaizdis buvo svarbiausi elementai, kurie darė

įtaką tautinio charakterio formavimuisi. Klimato monotoniškumas suformavo lietuvių būdo neryžtingumą; Baltijos jūra daro mažą poveikį, – lietuviai biją vandens. Pasak jo, mes esame miško tauta; gėrybių ieškojimas miške ugdo kūrybiškumą, buvimas ten padeda atskleisti gamtos paslaptis (6). Gyvenimas tarp miškų formuoja tam tikro tipo užsiėmimus, darbo ir buities ypatumus, materialines ir dvasines vertybes. Apklausti gyventojai visada jaučia čia pat, tarsi nuolat jų gyvenimo įvykiuose dalyvaujantį miško fenomeną, taikosi prie jo pokyčių įvairiu metų laiku. Miestiečių šnekose nuolat jaučiamas miško buvimas, suinteresuotumas jame vykstančiais procesais: „*jau žydi mėlynės*“, „*šiemet labai sausa, gali nedygti grybai*“, „*kaimynė prisirinko daug baravykų*“, „*mano tetai įkando erkė – bijau eiti uogauti*“, „*jau laikas kirsti medžius*“, „*šiemet daug uždirbau, rinkdama ir parduodama uogas*“ ir pan. Daugelį žmonių baugina, jog miškai gali labai išretėti, skaudina kai kurių gyventojų nepagarba miško erdvei, užverstai šiukšlėmis, sudarančiomis terpe plėstis kenksmingoms sveikatai erkėms. Toks miškas yra žmogui svetimas, nesaugus, nemielas, o norima susitapatinti su teikiančiu daug galimybių, išauginančiu daug gamtos turtų, amžinai saugiu, galingu, o kartu ir išlaikančiu amžių paslaptis, mistišku mišku. Tokiu, kuris mokytojų kantrumo ieškant jame gėrybių, būtų egzistencinių, šventumo, estetinių ir rekreacinių vertybių šaltiniu. Miško erdvė teikia žmogui buvimo laisvėje patyrimą, padeda formuotis jo individualumui, asmenybės savarankiškumui. Psichologiniu požiūriu klajoti miške reiškia būti labirinte, nuolat ieškant centro ir išėjimo, o tai skatina kūrybiškumą. Kaip poilsio vieta miškas sudaro prielaidas vartojimui, neformaliai bendravimui; esant reikalui čia žmogus gali slėptis nuo nepalankių politinių persekiojimų, smurto ir karų. Miestą supantys miškai buvo pasipriešinimo prieš carizmą, pokario kovų už nepriklausomybę vieta; miškas simbolizuoja prieglobstį ir galimybę būti opozicijoje. Miško kraštovaizdis skatina susimąstymą ir svajones, dvasios ramybę. Miško, kaip šventyklos, reikšmė yra susijusi su senąja lietuvių religija – pagonybe. Tai natūrali, gamtinė, neurbanizuota, kosmoso begalybę simbolizuojanti vieta, sudaranti sąlygas žmogui laikinai išvengti visuomeninių įsipareigojimų, esant reikalui pasprukti nuo griežtų kultūrinių reikalavimų. Senesnių kartų žmonių gyvenimo istorijose galima išgirsti daug įvykių, nuotykių, susijusių su Kazlų Rūdos miškais. Daugelio miestiečių atsakymuose miškas suprantamas kaip su niekuo nepalyginama visuotinė gamtos jėga, svarbus atsparos gyvenime simbolis. Tai miestą sauganti sakralinė, socialinė ir gamtinė galia, suteikianti jo gyventojams pilnatvės, fizinio ir psichologinio saugumo jutimą. Jaunoji miesto karta miško kultūros prasmes įsisavina per veiklą, suaugusiųjų pasakojimus, susidūrimą su miško įvaizdžiais ir simboliais, miško fenomeno apmąstymais (mieste yra miško muziejus). Kaip rodo atsakymai, jauni žmonės mėgsta miško aplinką; ten jie gali būti laisvi, susikonzentruoti, kurti savo vertybes. Jų nuomone, „*gerai, kad galim dažnai išeiti į mišką ir atsipalaiduoti*“, „*smagu su draugais vakare išeiti į mišką ir susikurti laužą*“.

Mieste galime išskirti daugiau ar mažiau mėgstamas ir vertinamas erdves. „*Ne kiekvienas miestas kaip mūsų turi parką*“, – pažymi respondentė mokytoja. Moksleiviai žavisi tokiais gamtovaizdžiais, kaip netoli miesto esančiais „vokiškais“ kalnais, Piltvės upeliu, Jūrės ir Kazlų kaimų vandens tvenkiniais, tvarkingumu ir gražumu garsėjančia miškų ūkio teritorija. Tai vietos, kur žiemą slidinėjama,



*Kazlų Rūdos miesto centras. 2006 m.
M. Vosyliūtės nuotr.*

vasarą maudomasi ir žvejojama, tiesiog ilsimasi ar gėrimasi gamta vaikštinėjant. Kraštovaizdis žadina emocijas ir dirbant savuose ūkeliuose už miesto. Kaip rodo tyrimo medžiaga, jaunuomenė ypatingai yra jautri aplinkos tvarkai, įvairių vietų estetiniam vaizdui. Interpretuodami erdvę, jie ieško reikšmingų jų sąmonei prasmių, išskiria kasdieninės žmogaus egzistencijos ir idealias, išivaizduojamas vietas. Pastarosios yra tarsi jų ateities svajonių, būsimos gyvenimo planų realizacijos prielaidos. Tad erdvės parametrai dalyvauja jaunimo socializacijos procesuose kaip vieni iš veiksnių, nukreipiančių į galimus pasirinkimus. Patraukli, matyta tik televizoriaus ekrane vieta (gal Kalifornija, gal Paryžius) suformuoja vertybinio pobūdžio trauką: „noriu gyventi ir dirbti užsienyje“, „sieksiu mokytis užsienio universitete, o po to gal sugrįšiu į Lietuvą“. Identifikacija su nauja, kitų kultūrinių reikšmių pripildyta erdve reikštų kito tipo socialinių santykių kūrimą, susisaisymą su naujų vietų realybe. Trokšdami įsilieti į kitą erdvę, jaunuoliai supranta ir kitokius, veikiausiai didesnius reikalavimus, kurie ją ženklintų. Naujos gyvenamosios vietos troškulus reiškia vilionę prasiskverbti į naują būtį, pasirengimą konstruoti naują savo „aš“. Būsimoji svajonių erdvė išivaizduojama kaip idealas, suteiksiantis jaunuomenei galią, tapsiantis nauju jų egzistencijos pagrindu, veiklos stimulu. Gi dabartinė moksleiviška situacija yra susijusi su uždara erdve – miestas, mokykla, namai – ir yra suvokiama kaip neišvengiamybė, kaip paklusimas jaunuoliškam, neturinčiam subrendusio žmogaus statuso gyvenimo būdai. Iš šios aplinkos dar nesavarankiškas žmogus negali ištrūkti; čia, namuose ir mokykloje, mieste vyksta jo socializacija, čia jis siejasi priklausomybės, solidarumo ir kitais ryšiais. Ši vieta dažniausiai yra sukurta kitų, tai vaiko ir jaunuolio gimtoji buveinė. Tačiau jam bręstant, iš sielos gelmių kyla poreikis siekti naujų tapatumo paieškų, ištraukti į naujus kultūrinius ir erdvinis santykius. Tad atsivėrimas naujam gyvenimo tarpsniui formuojasi ir su suvokimu, jog senoji erdvė bus apleista, nes ji tarsi „išaugta“, vertintina kritiškai kaip nepakankamai tobula, bus siekiama iš jos ištrūkti (ypač miestelio atveju). Gimtinė, kaip likimo duotybė, keičiama nauja pasirenkama vieta, o tai tapatu jauno žmogaus brandos, sugebėjimo pačiam nuspręsti ir toliau formuoti savo biografiją įrodymui.

Atkurtos nepriklausomybės metais miesto erdvėje įvyko daug pokyčių, pvz., prarado ekonominę, socialinę ir kultūrinę reikšmę ir įtaką gyventojams stambios įmonės, kurios iširo arba sumenkėjo, susiskaidė. Svarbą įgavo sovietiniu periodu nustumti visuomenės traukos centrai, pvz., bažnyčia. Naujus elgesio modelius siūlo išsiplėtusi vartojimo sfera (ypač moderniai įrengtos „Čečetos“ parduotuvės, jų reklama ir sutvarkyta teritorija). Žmonėms patinka, jog plečiasi prekyba, daugėja parduotuvių. Daugelis apklaustųjų gerai vertina kolektyvinės atminties ženklus – paminklą nukentėjusiems pokaryje, naujus, su tautine simbolika susijusius gatvių pavadinimus. Funkcionali ir estetiška yra savivaldybės, geležinkelio stoties ir ligoninės aplinka, senamiestis (yra išlikę dviaukščių medinių prieškarinio namų, priklausiusių lietuviams ir žydams). Kadangi miestelis yra nedidelis, daugelis čia jaučiasi ramiai ir jaukiai; su siaubu prisimenamas sovietmetis, kai per miestelį į Kajackaraisčio ir Višakio Rūdės miškus, paverstus militarizuota zona, griausmingai lėkdavo didžiulės karinės mašinos. Kaip teigiamas miesto bruožas atsakymuose pažymima patogi jo geografinė padėtis, galimybė greitai pasiekti rajono centrą Marijampolę ir Kauną bei sostinę Vilnių. Geležinkelio buvimas turi didelę reikšmę miesto ūkiniam išsivystymui, miestiečių kelionėms į prekybos ir kultūrinius centrus, kur jie susiduria su vaizdiniais ir ženklais, skatinančiais naujų gyvenimo stilių ir kultūrinių poreikių susidarymą, vartojimo skonio pokyčius. Žmonės džiaugiasi, jog „šalia rengiama magistralė „Via Baltika“, geležinkelio transportu galima pasiekti NVS šalis, Lenkiją, Karaliaučius“.

Miesto erdvė yra susiskaidžiusi į skirtingos paskirties vietas: senamiestį, privačių namų kvartalus, daugiaaukščių namų masyvą, administracinių pastatų vietą, švietimo ir sakralinę bei memorialinę (kapinės) zonas, aikštes, prekybos centrus, poilsio bei susibūrimų vietas. Miesto struktūroje galima išžvelgti kelias dichotomijas ir jų jungtis – šiapus ir anapus geležinkelio, senamiestį kaip medinių namų ir naujamiestį kaip daugiaaukščių (su komunaliniais patogumais) kvartalus, šventumo (bažnyčios ir kapinių) ir profaninę (turgaus, parduotuvių), darbo (gamyklų, įmonių) ir rekreacijos, poilsio (parko, skverų), viešąją erdvę (aikštės, gatvės, visuomeninės patalpos) ir privačiąją (individualūs gyvenamieji namai, tvoromis užtvėrti kiemai), urbanizuotą zoną ir čia pat esančius žemės sklypelius ir kita. Keičiantis gyvenimo būdui, vienu erdvių reikšmingumas sumenkėja (pvz., didelės įmonės), kitų padidėja – bažnyčios, autostrados, prekybos vietų. Nuolat būdami šiose savo turiniu skirtingose vietose, žmonės įsijungia į įvairaus pobūdžio socialinius santykius, dalyvauja ūkinėje ar kultūrinėje veikloje. Miesto gyventojų sąmonėje nuolat vyksta erdvių perkainojimas, vis naujų jų reikšmių atskleidimas, o kitų nuneigimas. Pvz., pabrangus komunalinėms paslaugoms ir padidėjus nedarbiui, kai kurie miestiečiai atsakė butų mieste, pradėjo įsikurti pramoniniu laikotarpiu apleistuose tarp miškų esančiuose savo tėvų, senelių ar giminių ūkeliuose. Pramonės objektų vyravimas miesto erdvėje kaip įvaizdis atstovavo industrinei, aktyviai, daugiausia su vyrų tapatumu susijusiai kultūrai (buvo pagrįsta jiems geriau pažįstamais, lengviau įsisavinamais inžinerinio tipo darbais ir technologijomis), o dabartiniai akcentai miesto erdvėje (paslaugų sfera) daugiau susiję su išcentrinančia moteriškąja kultūra, orientuojančia į praeities apmąstymą ir kai kurių vertybių susigrąžinimą, skiriančia dėmesį artimiausios aplinkos estetizacijai,

privačiai sferai. Miesto fizinė plėtra tarsi sustojusi, gilėja jo erdvių įprasminimo procesas, gerėja ekologinė būklė, plečiasi jo gyventojų egzistencinis patyrimas, nacionalinių ir multikultūrinių vertybių įsisavinimas. Dalis apklaustųjų pastebi, jog jaukesnės tapo kai kurios miesto dalys, pajudėjo miesto tvarkymo darbai, atsirado šiuolaikiškai apipavidalinta komercinė zona, susigriebta tvarkyti kai kurias reprezentacines miestelio vietas, ryškesnė tapo reklama. Respondentai mano, jog „pagražėjo miesto centras, žmonių prekybinius poreikius tenkina „Čečetos“ parduotuvė; čia gausus prekių pasirinkimas ir gera jų estetinė išvaizda“. Mažėja apleistų pastatų, oro tarša lyg ir menkesnė, padaugėjo darbo vietų moterims (siuvimo pramonėje), išaugo pramoninių ir maisto produktų pasiūla. Švietimo sistema įvairėja, vyksta jos decentralizacija (atsirado kelių orientacijų mokyklų). Mieste daugėja jaunų šeimų. Tačiau yra gyventojų, kurie reiškia nepasitenkinimą įvairiais

aplinkos tvarkymo reikalais, jos kokybe. Jų nuomone, blogos miesto gatvės, keliai ir šaligatviai, vakarais retai kur beapšviečiami, o žiemą prastai valomi. Ir patys žmonės savo teritorijose kartais gyvena apsišiuokšlinę, nesaugo gamtos, ją teršia. Privačių namų savininkai dažnai nesirūpina šalia jų nutiestų gatvių švara ir grožiu – jų nevalo, netvarko, prastai prižiūri. Nors, anot H. Lefebvre (7: 111), erdvės statusas kinta lėtai, tačiau didelių politinių lūžių laikotarpiu vyksta nauji erdvės naudojimo peržiūrėjimai, jos dalybos, kartais sukeliančios konfliktus. Lietuvoje, vykstant privatizacijai, žmonės naujai išžiūri į miestą, atkreipia dėmesį, ar jo erdvės kokybiškos, ar jos racionaliai panaudojamos. Respondentų nuomone, „miesto namai prie gatvių seni, reikia remontuoti“, „nebaigtos statybos prie baseino“, „gamyklos teršia orą“. Pažymima, jog daugiau dėmesio reikėtų skirti infrastruktūrai: „griūva kino teatras“, „neįrengtas turgus“, „reikia aikštės žaisti futbolą“, „daug skylių kelio dangoje“, „tamsios gatvės – neveikia žibintai“, „nesutvarkyta sporto salė“, „trūksta patalpų vidurinėje mokykloje“, „būtina užbaigti miesto gyventojų aprūpinimą kokybišku geriamuoju vandeniu“, „reikėtų dar bent vieno vaikų darželio, paprastos pirties, užterštas baseinas“, „reikėtų avalynės remonto punkto, būtinas pėsčiųjų viadukas virš geležinkelio, maršrutinis autobusas, savitarnos tipo skalbykla“, „būtų sveikintina, kad atstatytų sporto salę prie Remonto mechaninės gamyklos“. Jauni žmonės svaioja apie baseiną, klubus, muziejų, sutvarkytą parką, gera literatūra papildytą biblioteką, naują mokyklą. Žmonės norėtų, kad vakarais gatvėse būtų saugiau vaikščioti, o valdžia daugiau gilintųsi į miesto tvarkymo ir švarinimo reikalus:



Medžio skulptūra „Miškų ir gyvūnų globėja“.

Autorius – medžio drožėjas Romas Aputis.

Kazlų Rūdos skveras. 2002 m.

Iš A. Lelešiaus albumo

„mieste turėtų būti saugu vakarais ar naktį“, „reikėtų įvesti geresnę, saugesnę tvarką“. Opios problemos mieste yra ir vandens, šilumos, kanalizacijos sistemų tolesnis tvarkymas. Reikėtų, anot valstybės tarnautojo, *„išplėsti kapinių teritoriją, išasfaltuoti jų link vedantį kelią“.*

Miesto bendruomenė: diferenciacija ir lūkesčiai

Svarbūs demokratinės visuomenės reiškiniai yra piliečių išsipareigojimai ir dalyvavimas, individualizacija ir solidarumas. Žmogus gali pretenduoti į laisvesnę raišką, dalyvauti konkurencinėje, iniciatyvioje veikloje, sutelkdamas savo galimybes ir sugebėjimus. Ar keičiasi jo solidarumo su vienomis ar kitomis socialinėmis grupėmis samprata, jo išsipareigojimai dabartinei visuomenei? Didėjanti gyvensenos modelių, vartojimo stilių diferenciacija kaip savotiška pasiūla (per reklamą, masinės komunikacijos priemonių teikiamus pavyzdžius, aplinkos stebėjimą) išplečia pasirinkimą, formuoja poreikius ir interesus. Liberalios visuomenės sklaida skatina individualizaciją, o tai reiškia gilesnį savęs apmąstymą, savo galimybių suvokimą, sugebėjimą mąstyti ir veikti savarankiškai, kurti savo asmenybę ir aplinką, remiantis savo samprata ir jėgomis (8: 11). Šiame pomoderniame laikotarpyje žmogaus sąmonėje formuojasi supratimas, jog savo gyvenimą galima sėkmingai suplanuoti ir „įvykdyti“, jog biografija rašoma vien tik savomis pastangomis. Pozityvus individualizacijos bruožas yra formalus individo laisvumas, o negatyvus – vis didėjantis išsipareigojimų tinklas, susijęs su dalyvavimu ir reikalavimais, atsakomybe, spaudimu iš aplinkos. Pomodernizmo laike ir nedidelio miesto žmogaus patyrimą veikia ir tikroviška, ir virtuali realybė. Pastaroji yra sukurta dažnai kitose kultūrose naujų telekomunikacinių technologijų pagalba, nuolat skverbiasi į socialinę sąmonę ir vaizduotę, taigi į kasdienybę ir emocinį pasaulį įneša neapmąstomus, greitai kintančius vaizdus, net tolimiausių planetos kraštų gyvenimo stiliaus fragmentus. Sunku vienareikšmiškai įvertinti virtualios realybės poveikį žmogaus identiteto susiformavimui: viena vertus, tai pagyvina kartais monotonišką ar net skurdžią ir galbūt gaudžią provincijos gyventojų (ypač bedarbių, neturtingųjų, namų šeimininkių) kasdienybę, kuria idealų, grožio vaizdinių kupiną dvasinį pasaulį, pažadina svajones; antra vertus, tai atitraukia nuo realių, kiekvienam spręstinių savo asmenybės vystymo ir konkrečių gyvenimo ar šeiminių santykių derinimo, dalyvavimo savo socialinės grupės kultūroje problemų, kurias tarsi nustelbia galvojimas apie ekrane matytas istorijas, begalinių vaizdinių tėkmę. Virtuali realybė atlieka tam tikrą kompensacinę funkciją, nes kviečia išlieti į jos pateikiamų vaizdų puotą, viliodama perkelti dėmesį į pateikiamų siužetų pinkles, o nusigręžti nuo blankių savojo gyvenimo peripetijų. Tai gali sutapti su savojo egocentrinio „aš“ stiprinimu, nesistengimu tvarkyti pairusius santykius su artimaisiais, šeimos nariais. Kita vertus, virtualios realybės istorijomis ir vaizdiniais, simboliais pateikti gyvenimo būdo ir socialinių santykių modeliai gali būti atskaitos tašku aiškinantis savo artimos aplinkos situacijas, stengiantis suprasti konkrečios realybės prasmes, susivokiant savo psichologinėse problemose. Tad svarbiausi šiuolaikinio žmogaus gyvenimo „sutvarkymo“ bruožai būtų racionalaus santykio su konkrečia ir su dirbtine realybe nustatymas, tinkamos pusiausvyros suradimas tarp dėmesio profesiniam darbui, savo individualizacijai, šeimai.



*Kazlų Rūdos
savivaldybės pastatas.
2006 m.
M. Vosyliūtės nuotr.*

Solidarumas – tai bendrų interesų jautimas, vis naujų darinių atsiradimas, naujų reikšmių ir formų plėtotė. Kadangi šiuolaikinė visuomenė vis dar kuriama įvairių technologinių, komercinių, socialinių, kultūrinių jėgų, tad galimi vis nauji solidarumo aktai ir pasireiškimai. Jaučiama priklausymo savo giminei, bendraamžių, bendradarbių ar bendraminčių grupei raiška. Solidarumas (kartais persipina su konfliktais) reiškiasi darbo kolektyve, bendruomenėje, politinėje organizacijoje ar kultūrinėje, religinėje grupėje, jei jaučiami panašūs interesai, emocinis prierašumas, bendra atsakomybė už veiklą ir išlikimą. Nauji tapatumai formuojasi per atskleistus vietos istorijos įvykius, religinės veiklos aktus. Miesto istorija papildoma naujais, sovietmečiu slėptais faktais apie partizanų kovas, kuriasi miestą reprezentuojantys meniniai kolektyvai, nuolat išvykstančios į šventas vietas maldininkų grupės. Miesto gyventojai (jų iš viso yra apie 8 000) pasiskirsto į įvairių gyvenimo stilių valdas, kuriose jie išreiškia tapatybę tam tikram darbo, namų ruošos, laisvalaikio, religinės veiklos aktyvumo turiniui. Anot A. J. Veal, gyvenimo stiliai yra tam tikri kasdieninio gyvenimo modeliai, pasireiškiantys konkrečia veikla (9: 243). Juos vienodina ir diferencijuoja tokie veiksniai, kaip žmogaus pajamos, namų ūkio ir šeimos situacija, amžius, lytis, sveikatos būklė, išsimokslinimo lygis. Mieste jaučiamas ir įvairių subkultūrų (jaunimo, tarnautojų, verslo žmonių, bedarbių, „naujųjų lietuvių“, asocialių asmenų) egzistavimas. Tai abstraktesni ir platesni dariniai, susidarantys panašių vertybių, normų, elgesio būdų pagrindu. Miestelio žmonės, turintys tam tikrų interesų (verslininkai, sportininkai, menininkai, tikintieji) jungiasi į atskirus socialinius pasaulius, kurie yra amorfiški neformalūs dariniai, tarpusavyje besiskiriantys savo nuostatų, minčių turiniu. Čia neegzistuoja jokie teritoriniai apribojimai, nes prie vienminčių galima prisijungti ir neformaliai dalyvaujant tuose pačiuose įvykiuose, masinių informacijos priemonių bei ryšių pagalba svarstant tas pačias problemas.

Optimistiška miesto ateitis yra siejama su merdinčių įmonių atgaivinimu, darbo vietų įsteigimu, ypač smulkaus verslo plėtojimu. Viena iš apklaustų mokytojų mano, jog „*gražūs buitiniai dirbiniai labai patenkintų žmonių poreikius; man pačiai*

labai patinka senoviniai amatai, kaip kalvystė, audimas, puodininkystė. Jau įgriso ir tapo kaktūs tie menkos kokybės lenkiški ir turkiški gaminiai, kuriais verste užversta mūsų rinka“. Miesto tarnautojo nuomone, čia reikėtų plėtoti „medžio, metalo apdirbimo pramonę, automobilių servisą, kitas paslaugas; tam trukdo gerų technologijų, įrengimų ir kreditinių linijų trūkumas, nemokėjimas prisitaikyti prie rinkos sąlygų“. Yra požiūrių, jog čia ypač perspektyvus turėtų būti smulkus ir vidutinis verslas: galėtų kurtis individualios, privačios ar akcinės bendrovės, susijusios su miško darbais (kirtimu, medienos atliekų perdirbimu). Daugelis apklaustųjų mano, jog dabartiniu laiku geriau reikėtų išnaudoti tai, kas jau sukaupta, įrengta – esamų įmonių įrangą, jų patalpas, o sutvarkius rekreacijos sąlygas galima vystyti poilsio verslą. Anot respondentės, „tik pradėjus dirbti bankrutavusioms įmonėms, išplėtus privatų verslą ir kitaip išsprendus nedarbo problemas, galime tikėtis teigiamų pokyčių Kazlų Rūdos miesto vystymesi“. Asmeninių planų, idėjų apie miesto ateitį visuma gali būti prielaida ateities visuomenės projektų svarstymui. Kaip mano R. A. Slaughter, tyrinėjantis futurologines problemas, ateities numatymui yra svarbu žinoti žmonių viltis, jų tikėjimo būsimais pokyčiais pagrindus (10: 728). Atsakymuose pažymima, jog reikia gerų vadovų, veiklių lyderių, kurie padėtų išbristi iš esamos padėties. Be to, verslų plėtojei trukdo ir netobuli įstatymai. Žmonės orientuojasi į centrinę valdžią, laukia teigiamų poslinkių Seimo, Vyriausybės nutarimuose, centrinių įstaigų ir organizacijų projektuose. Anot vienos gydytojos, „tolesnis miesto vystymasis susijęs su permainomis Respublikoje, todėl sunku numatyti perspektyvas vietoje.“

Apibūdindami miesto gyvenimą, daugelis pastebi žemą bendrą gyvenimo lygį: „pablogėjo žmonių materialinė būklė, mieste vyrauja nedarbas, pramonė stovi vietoje, nėra aiškių vystymosi krypčių“. „Kazlų Rūda – darbininkų miestelis, o šiuo laiku įmonės čia bankrutuoja, todėl daug bedarbių. Tuo naudojasi darbdaviai, žmones skriaudžia.“ Miesto tarnautojas mano, jog mieste pernelyg mažai darbo vietų, „nes merdi AB „Eglė“, AB „Kalavijas“, AB „Jūrės medis“; daug žmonių priversti gyventi iš pašalpių, todėl skursta“. Vyksta skausmingas miesto visuomenės pasidalijimas, kai, anot respondentės „apsukriųjų žmonių luomas turtėja, o nerangiųjų ir neturinčių kur įsidarbinti – skurdėja“. Žmonių materialinės būklės pablogėjimas siejamas su nedarbu, o tai sukelia žmonių nusivylimą ir tokius neigiamus reiškinius, kaip netikėjimą ateitimi, girtuokliavimą, nesaugumą miesto erdvėje. Anot mokytojos, „nerimą kelia tai, kad vis labiau klesti chuliganizmas, nusikaltimai – vakarais miestely jautiesi labai nejaukiai. Mintyse džiaugiesi, kad sutemus niekur nereikia vaikščioti“. Ateities gyvenimo projektai siejami su būtinybe gerinti sąlygas, pakelti gerovę. Tai susiję su perėjimu į naują poindustrinės visuomenės etapą, kai keičiantis sąlygoms, vieni tapatumai žlunga, kiti dar tik formuojasi. Grupės ar žmogaus identitetas kuriasi kokiu nors požymiu skiriantis nuo kitų, atrandant savo asmenybėje ar gyvenimo stiliuje naujas reikšmes. Žmogus savo tapatumą išreiškia vaidmenimis (motinos, sūnaus, vyro), profesine kompetencija, išsimokslinimu, religiniais jausmais ar politinėmis pažiūromis bei kitomis vertybėmis ir interesais. Kelyje į stabilų tapatumą yra pastebimos tam tikros krizės, kai vieni tapatumai išnyksta arba susilpnėja (pvz., žlugus įmonei, tapus bedarbiu, pakimba ore žmogaus identifikacija su profesija, o išsiskyręs vyras praranda lyderio pozicijas šeimoje ir tapatumą su artimiausia mažąja grupe).



*Tuoį prasidės Velykų procesija. 2006 m.
M. Vosyliūtės nuotr.*

Poindustrinės visuomenės narių gyvenimo būdas vis labiau siejamas su vartojimo reiškinių plėtra. Aukštesnis vartojimo lygis tampa svarbiu daugelio žmonių siekimų motyvu, noro konkuruoti darbo, valdymo, materialinės ir intelektualinės veiklos srityse veiksnium. Vartojimas gresia būti mūsų kultūrinės sistemos pagrindimu, tai universalus dabartinių žmonių socializacijos kodas, kolektyvaus aktyvumo forma. Kažin ar galime rasti nuolatinis kriterijus, pagal kuriuos galėtume įvertinti vieną ar kitą vartojimo kultūros pakopą ar tarpinį, jo teigiamumą ar blogumą. Žvelgiant į vienus vartojimo kultūros aspektus, galime pastebėti pasiekimus (pvz., tai, kad maistą dabar galime paruošti greičiau, naudodamiesi elektrinėmis, dujinėmis viryklėmis ar mikrobangų krosnelėmis), o kitų stebėjimas rodo tam tikrą atžangą (pvz., maisto produktų užterštumas, jų negrynumas, o „makdonaldizacija“, „greito maisto“ vietų viešoje erdvėje išplitimas, kaip reiškinys, nutolina šeimos narius, nesudaro jiems dažnų progų susirinkti į namus pabendrauti prie pietų stalo). Didelės grupės ar šeimos, asmens aktyvus dalyvavimas vartojimo veikloje kuria tam tikrą kultūrinį kapitalą, yra jų reprezentacijos visuomenėje sudėtinė dalis. Vartojimo psichologijos turinį sudaro įvairaus amžiaus ir lyties žmonių pasirinkimai prekių gausybėje, jų skonio skirtingumų pagrindimai, vartojimo gėrybių pobūdžio ir socialinio statuso santykis ir pan. Kaip pažymi M. Featherstone, sociologus domina, ar vartojamos gėrybės yra panaudojamos visuomenėje kaip kultūriniai ženklai, ar įvairūs skoniai yra atpažįstami ir „perskaitomi“, ar jie tampa socialinių skirtumų rodikliais (11). Kova už naujų civilizacijos formų įdiegimą visada susijusi su geistiniais pasikeitimais vartojimo srityje. Ir mažuose miestuose per masines komunikacijos priemones jaučiamos globalizacijos, modernių koncepcijų universalizacijos tendencijos suteikia prielaidas vartojimo pavyzdžių iš skirtingų kultūrų plitimui, maišymuisi, įvairių, net egzotiškiausių, kultūrinių arealų įtakai. Bet kurioje pasaulio vietoje sukurtos materialinio, technologinio, kultūrinio turinio reikšmės ir naujovės gali būti perimamos visų pageidaujančių, gali daryti poveikį kitų nacionalinių grupių identitetui. Susitapatinimas su egzistuojančiais ar tik susikūrusiais modeliais sudaro prielaidas naujoms vyrų ir moterų elgesio

formoms, jų būklės ir skonių pokyčiams. Įsisavinamuose vartojimo variantuose žmogus atranda savo požiūrio ar skonio patvirtinimą, susiduria su daiktais ar produktais, kurių savybės jam pasirodo priimtinos, patrauklios, vertingos. Verte tampa ne tiek daiktų, prekių nauda, kiek jų stiliaus reikšmė. C. Campbell nuomone, egzistuoja du skirtingi požiūriai į vartojimą: 1) vartojimas suprantamas kaip būtinas, natūralus dalykas, susijęs su tikrais, neišgalvotais poreikiais, kasdienine rutina, tam tikrais sprendimais, įpročiais ir veikla; 2) tai gali būti neribotais norais ir troškimais motyvuotas gėrybių ir paslaugų, kuriuos galima pavadinti neesminiais, vartojimas (12). Antrasis požiūris verčia ištraukti į diskusiją apie prabangos, visų pirma kaip neetiškos laikysenos vargingų visuomenės sluoksnių atžvilgiu, sampratą. Prabangaus vartojimo nuostata dažnai būna priešinama tradicinėje kultūroje vyravusiam taupumo, racionalaus gėrybių naudojimo požiūriui. Dėmesio prabangai skyrimas kaip veltui sugaištas laikas trivialiems užsiėmimams yra supriešinamas su realia, rimtesne veikla – darbu, religija ar politika. Vidutinio amžiaus mokytoja sako: *„Jaunoms šeimoms mūsų miestelyje nereikia nei religijos, nei kultūros. Svarbiausia jiems – materialinė gerovė. Todėl labai liūdna: įvairiuose suejimuose kalbama tik apie tai, kur ką pirko, už kiek pardavė.“* Svarbus vartojimo visuomenės bruožas yra nuolatinis naujų poreikių ir vartojimo norų kūrimasis, patenkinus ankstesnius. Nesulaikoma trauka „link naujumo“, „bėgimas pirmyn“ yra būdingos postmodernistinei tikrovei būsenos. Tokiu būdu atsiranda daug naujų daiktų, o senesnio modelio daiktai yra parduodami mažesne kaina, kartais tiesiog išmetami. Naudotų daiktų išigijimas yra tam tikros formos komunikacija, kai signalizuojama apie kitą skonį, aukštesnio statuso žmonių būvį. Lietuvos miestuose ir kaimuose iš Europos atvežtų dėvėtų drabužių pardavimas reiškia aukštesnės Vakarų kultūros vyravimo paraišką, vietinių žmonių susitapatinimą su imančiųjų ir dėkingųjų būviu. Perėjimas nuo vienu stilių ir skonių prie kitų, naujų įsisavinimas yra tranzitinis socialinis vyksmas, kuriam daro poveikį materialinės sąlygos, kultūriniai veiksniai, globalizacijos procesas. Skonis yra svarbus požymis, rodantis tam tikrą žmogaus priklausomybę socialiniam ir ypač kultūriniam sluoksniui.

Vartojimo sfera ir gyvenimo stilius dabartinėje visuomenėje yra svarbūs parametrai, kuriais žmogus gali apibrėžti savo autonomiškumą ir siekti savasties. Pasirinkdamas ir kurdamas savą gyvenimo stilių, žmogus gali toliau kovoti už savo apibrėžtumą ir pripažinimą kaip svarbų identiteto formavimosi etapą. Žmogaus gundymas prabanga, naujomis estetinėmis gėrybėmis, nepažintų skonių, egzotiškų kultūrų maisto produktais įtraukia jį į „svajonių pasaulius“, į simuliacinę kultūrą. Nauji troškimai, malonumas pirkti ir vartoti nuolat persekioja žmogų, nors trokštami daiktai kartais nėra būtini. Tačiau pakliuvus į aplinką, kur parduodama, norai dažnai nugali asketines nuostatas. Materialinės kultūros vystymasis ir jos diferencijavimasis pateikia ir vartojimo strategijas, būtent madą ir stilių. Žemas savęs vertinimas dažnai susijęs su negalėjimu pirkti vis daugiau naujų prekių, kurių pasiūla dabartiniu metu yra begalinė. Žmogaus sąmonėje vyksta nuolatinis konfliktas tarp geidžiamos situacijos ir griežtos realybės: *„Dideli mokesčiai už butų komunalines paslaugas, o atlyginimai maži; skurdas veikia ne tik suaugusius, bet ir vaikus.“* Anot vienos tarnautojos, *„viskas brangu ir dar brangsta – atlyginimo neužtenka būtiniams dalykams. Reikia taupyti muilą, dantų pastą, atsisa-*



Buvusi įmonė „Girių bizonas“. 2006 m.

M. Vosyliūtės nuotr.

kyti oro gaiviklio. Neįperkam vaisių, vaistų, rengiamės labdaringais rūbais – tai tikras išsigelbėjimas“. Respondentai pastebi, jog keičiasi žmonių vertybių sistema, kur svarbią vietą užkariauja materialinės vertybės. Pradinių klasių mokytoja pažymi: „Pinigai tapo visų dievinamu dalyku, laimės viršūne – jų vardan sprogdinama, priedaraujama, vagiama, žudoma.“ Respondentai mano, jog vargsta ir nesuduria galo su galu dauguma žmonių, o pasiturinčių žmonių mažai. „Žmonės neišlenda iš skolų, skaičiuoja centus pusei kepalėlio duonos.“ Kai kurie neišgyvenantys palieka miestą ir apsigyvena kaime. Mažesnio išsimokslinimo, prastesnio išsiauklėjimo, silpnesnės moralės bedarbiai tampa alkoholikais, valkatomis, chuliganais, kurie vizualiai ir savo veiksmais išryškėja miesto erdvėje. Anot vienos tarnautojos, „daug kas šlaistosi be darbo, labai keikiasi. Atsirado elgetų, net vaikų, yra valkataujančių, degraduojančių, renkančių butelius, besikuičiančių šiukšliadėžėse“. Tokio skurdo subkultūrai priklausiančio sluoksnio atsiradimas verčia mąstyti apie socialinę pagalbą, aplinkiniams sukelti užuojautos, o kartais atgrasumo ir nesaugumo jausmus. Tai destabilizuoja daugelio žmonių identitetą, verčia susigyventi su nuomone, jog miestas nėra geros ir saugios, malonios egzistencijos vieta. Net kai kurie tarnautojai save priskiria neturtingųjų sluoksniui, manydami, jog sąžiningas darbas per menkai atlyginamas. Kita vertus, respondentai pastebi ir priešingą reiškinį – turto kaupimą, artimo meilės nebuvimą, žmonių sudaiktėjimą, jų nejautrumą skurdui, gyvenimą pagal principą „savi marškiniai arčiau kūno“. Tai keičia žmogaus orumo ir garbės (anot P. Bourdieu, tai svarbūs visuomenės simbolinio kapitalo elementai) suvokimą, sukelti naujus veiksmus bei moralinius išgyvenimus.

Miesto gyvenimas – tai ir bendruomenės narių santykiai, jų bendravimas, viešosios nuomonės sklaida, vyraujančių pažiūrų susidūrimai, pritarimų ir atmetimų atmosfera. Daugelis pastebi ir aptaria iškilusių miesto žmonių veiklos faktus, mato ir įvairiai vertina besiformuojančius verslo, tarnautojų, inteligentų, visuomenininkų sluoksnius, darančius įtaką miesto vystymuisi. Respondentai mano, jog šie minėti žmonės atsakingi už miesto sutvarkymą, nesklaidumus, kultūros ar verslo bei pramonės sričių aktyvumą. Žmonių atsakymuose dažnai neįstima jų pačių pasiryžimo imtis atsakomybės bei iniciatyvos, o tik bejėgiškumas ir pilietiškumo bei šeiminingo jausmo neturėjimas. Pabrėžiama, jog trūksta iniciatyvių ir turtingų



*Vartojimo visuomenės
ženklai mieste.*

2006 m.

M. Vosyliūtės nuotr.



žmonių, verslo lyderių, kurie sugebėtų įkurti paklausių gaminių įmones bei firmas, pagyvinti miestelio ūkinę ir kultūrinę veiklą, paslaugų sferą. Tai būtų rūpinimosi gyventojų gerove išraiška. Energingesni yra vyresniųjų klasių moksleiviai, kurių gyvenimo planuose atsispindi norai užsiimti savo verslais, turėti firmas: „norėčiau įkurti turizmo agentūrą“, „savo darbe sieksiu karjeros, o galbūt pradėsiu savo biznį“, „sieksiu turėti savo įstaigą, pvz., kosmetologijos kabinetą“, „gal būsiu policininkė, tada turėsiu detektyvų kontorą.“ Daugelis jaunų žmonių svajoja apie aukštesnį gyvenimo lygį, lyginant su tėvų gyvenimu: „žadu įsigyti namą, mašiną“, „noriu įsigyti gerą būstą, automobilį“, „norėčiau baigti aukštąją mokyklą, įsigyti profesiją, turėti šeimą, draugų“, „norėčiau studijuoti, o vėliau grįžti čia.“ Jaučiama globalizmo įtaka, fikcinės kultūros poveikis: „pasaulis didelis ir puikus, noriu gyventi užsienyje, dirbti pelningą, malonų širdžiai darbą, tikiuosi įsigyti viską, ko reikės.“ Deja, miestas negali garantuoti tolesnio jų identiteto (orientuoto jau į informacinę visuomenę) formavimosi, todėl daugelis iš jų pasiryžę išvykti į didesnius centrus toliau tęsti mokslų. Kaip rodo tyrimo medžiaga, jaunimui tampa būdinga perėjimas į paslankios, bevertybinės asmenybės tipą. Kaip pažymi C. Jones, kultūrinis reliatyvizmas susijęs su greitai technologijų vystymusi, socialiniais ir fiziniais aplinkos pokyčiais, ir tik tokie bruožai gali padėti pritapti prie chaotiško, netvarkingai kintančio pasaulio (13: 672).

Mieste nuolat sklando įvairūs pranešimai, žodžiu perduodami tekstai apie vienus ar kitus gyventojų poelgius, viešai dalijamasi nuomone apie centrinės valdžios asmenis, Vyriausybės sprendimus, nutarimus, susijusius su įvairių socialinių sluoksnių materialinės padėties pokyčiais. Ypač smerkiami neaplankantys senų tėvų, nesuteikiantys jiems paramos vaikai, neprižiūrintys artimųjų kapų asmenys. Nors ištuokos nėra retas reiškinys mieste, tačiau ilgai aptariami jų padariniai. Visu dėmesio centre – miesto elito sluoksniš: valdžios atstovai, dvasininkai, verslininkai, mokytojai, gydytojai, poetai ir kiti. Pastebimi jų darbai, organizuoti renginiai; peikiami vagiškiai, nusigėrėliai, mušeikos, neprižiūrintys vaikų asmenys, „pilstuko“ pardavėjai, kurie „*sėkmingai lobsta, paversdami kitų žmonių gyvenimą pragaru*“.

Mažo miesto visuomenės gyvensenos fragmentų analizė rodo erdvinės struktūros, socialinės bei kultūrinės situacijos pokyčius, gyventojų naujų identitetų paieškas.

Išvados

Straipsnyje analizuojami miesto gyventojų socialinės, vartojimo situacijos, erdvinės struktūros pokyčiai, jų pasitikėjimas aplinka.

Daugelio atsakiusiųjų sąmonėje miškas yra jaučiamas kaip svarbus jų elgesį, jauseną ir patyrimą apibrėžiantis elementas, tad Kazlų Rūdą galima apibūdinti kaip miško kultūrai priklausančią vietovę.

Kaip reikšmingas miestui gyventojai išskiria darbo, vartojimo infrastruktūros, rekreacijos ir kitas erdves, vertina jas ir pozityviai, ir kritiškai.

Gyventojai pabrėžia, jog trūksta iniciatyvių žmonių, verslo lyderių, kurie sugebėtų pagyvinti miestelio ūkinę ir kultūrinę veiklą, paslaugų sferą.

Literatūra

1. Miesto socialinė raida, *Kapsuko dabartis ir perspektyvos*, ats. red. A. Mitrikas, FSTI, Vilnius, 1985; *Šiaulių miesto socialinė raida*, ats. red. V. Jonaitis, FSTI, Vilnius, 1990; *Trakai: dabartis ir perspektyvos*, ats. redaktorius Z. Morkūnas, Vilnius: FSTI, 1995; *Vilniečio portretas*, moksl. red. E. Krukauskienė, Vilnius: FSTI, 1995.
2. Dilthey V. *Filosofijos esmė. Kultūros prigimtis*, Vilnius: VLC, 1993.
3. Pineau G. Histoires de vie et formation de nouveaux savoirs vitaux, in: *Revue Internationale de l'Education*, 1994, 40.
4. Maffesoli M. The sociology of everyday life, *Current sociology*, 1989 N 1.
5. Stones R. Subverting postmodernisms binary oppositions, in: *Culture and identity: city, nation, world*, Free Universitat Berlin, 1995.
6. Maceina A. Lietuviškos individualybės bruožai, *Raštai*, t. 3, Vilnius: Mintis, 1993.
7. Lefebvre H. *The production of space*, Oxford, Cambridge: Blacwell, 1994.
8. *The meeting of the waters*, ed. by C. J. Kristensen, Oslo, Copenhagen: Scandinavian university press, 1997
9. Veal A. J. The concept of lifestyle: a review, in: *Leisure studies*, 1993, N 12.
10. Slaughter R. A. A foresight strategy for future generations, in: *Futures*, 1997, vol. 29, N 8.
11. Featherstone M. Lifestyle and consumer culture, in: *Theory, culture and society*, 1987 N 4, p. 56.
12. Campbell C. Consuming goods and the good of consuming, in: *Critical review*, 1994, vol. 8, p. 505.
13. Jones C. Plastic fantastic future, in: *Future*, 1997, vol. 29, N 7.

Straipsnis spausdintas „Lietuvos valsčių“ serijos monografijoje „Kazlų Rūda“ (vyr. redaktorius Venantas Mačiekus, sudarytojai Anelė Vosyliūtė, Venantas Mačiekus).

Straipsnio kalbos redaktorė Asta Žernienė, korektorė Rasa Kašėtienė, anglų k. redaktorius, vertėjas Aloyzas Pranas Knabikas.

Straipsnis recenzuotas ne mažiau kaip dviejų mokslininkų ekspertų.

Straipsnio priedai skelbiami atskirai tam skirtuose leidinio skyriuose:

1. Straipsnio santraukos lietuvių ir anglų kalbomis.
2. Žinios apie autorių.

Nurodymai dėl straipsnių naudojimo (citavimo): Skelbiant ar bet koku būdu panaudojant bet kurį elektroninio serialinio leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ svetainės www.llt.lt straipsnį ar jo dalį kartu su juo privaloma skelbti leidinio „Lietuvos lokaliniai tyrimai“ visą nesutrumpintą pavadinimą, jo tarptautinio standartinio serialinio leidinio numerį ISSN 2029-0799, interneto svetainės www.llt.lt pavadinimą, tomo (darbo) sutartinį kodinį pavadinimą, straipsnio autorių, straipsnio pavadinimą, „Lietuvos valsčių“ serijos ir monografijos, kuriai straipsnis parašytas, pavadinimus bei straipsnio pirmojo paskelbimo serijos monografijoje ir jo paskelbimo svetainėje www.llt.lt datas (jei šios datos sutampa, skelbiama viena – paskelbimo svetainėje www.llt.lt data).